

SANTRAUKA

AB „Mažeikių nafta“ naftos perdirbimo gamykla – vienintelė naftos perdirbimo įmonė Baltijos šalių regione, todėl vaidina itin svarbų vaidmenį vietinio energetinio sektoriaus stabilumui ir saugumui. Įmonė tiekia naftos produktus tiek į Lietuvos, tiek į kaimyninių ES šalių (Latviją, Estiją, Lenkiją ir kt.) rinkas.

Šių operacijų vykdymo tęstinumas priklauso nuo trijų lygiareikšmių komponentų: efektyvios ir modernios naftos perdirbimo įrangos, stabilaus apsirūpinimo žaliavine nafta bei priėjimo prie saugios ir patikimos produkcijos transportavimo infrastruktūros.

Šiuo metu vieno iš šių esminių elementų trūksta – AB „Mažeikių nafta“ neturi produktotiekio. Šio komponento nebuvimas kelia grėsmę įmonės finansiniam stabilumui ir gali turėti neigiamą įtaką visai Lietuvos ekonomikai. Dažniausiai pasitaikanti ir labiausiai pasaulio naftos versle paplitusi praktika yra žaliavinės naftos ir produktų transportavimas vamzdiniais. Tai saugiausias, patikimiausias ir ekonomiškai efektyviausias būdas.

Naftos perdirbimo proceso ir produkcijos tiekimo rinkai stabilumo užtikrinimas šiuo metu yra prioritetas AB „Mažeikių nafta“ uždavinys ir tai visiškai atitinka Lietuvos Vyriausybės vykdomą energetikos sektoriaus politiką. Sėkminga perdirbimo įmonės modernizacija, suplanuota ateinantiems metams, priklauso nuo galimybės transportuoti papildomus kiekius produkcijos pačiu saugiausiu, ekologiškiausiu ir ekonomiškai efektyviausiu būdu.

Siekdama užtikrinti Nacionalinės energetikos strategijos, patvirtintos LR Seimo 2007 m. sausio 18 d. nutarimu Nr. X-1046, nuostatų įgyvendinimą bei subalansuoti Lietuvos Respublikos energetikos sektoriaus raidą, siekiant užtikrinti efektyvų ir tarpusavyje suderintą energetikos gamybos, transportavimo ir saugojimo įrenginių vystymą, vykdamas Europos Sąjungos energetikos sektoriaus direktyvų reikalavimus, o taip pat vadovaujantis LR Ūkio ministro bei LR Aplinkos ministro 2005 03 08 įsakymais Nr. 4-95/D1-136 patvirtintų nuostatų „Dėl valstybinės svarbos energetikos objektų planavimo“ reikalavimais, AB „Mažeikių nafta“ parengė AB „Mažeikių nafta“ produkcijos realizavimo ir transportavimo plėtros planą (toliau – Plėtros planas).

Plėtros plane yra išnagrinėta besiklostanti situacija Lietuvos ir Europos Sąjungos naftos sektoriuje. Taip pat yra numatytos priemonės, kurios leistų užtikrinti nepertraukiamą AB

„Mažeikių nafta“ vykdomą naftos perdirbimo veiklą bei tuo pačiu prisidėtų prie Lietuvos energetinio saugumo stiprinimo. Plėtros plane atliktas Nacionalinės energetikos strategijos tikslų vertinimas bei pateiktas ir pagrįstas priemonių planas šiems tikslams pasiekti naftos transportavimo, perdirbimo bei naftos produktų transportavimo sektoriuose.

Parengtas ir su LR Ūkio bei Aplinkos ministerijomis suderintas Plėtros planas bus pagrindas pradėti rengti valstybinės svarbos energetikos objektų – naftos produktų bei naftos transportavimo vamzdynų – investicijų projektus: teritorijų planavimo, poveikio aplinkai vertinimo ir techninių projektų dokumentaciją.

Vertinant naujų naftos ir naftos produktų transportavimo infrastruktūrinių objektų poreikį labai svarbu atsižvelgti į Europoje ir Rusijoje vykstančius energetinių sistemų raidos procesus bei Lietuvos ekonomikos poreikius.

Geoenergetinių zonų požiūriu Lietuva yra naftos transportavimo ir perdirbimo zonoje, nes transportuoja ir perdirba naftos gavybos zonose išgautą naftą. Lietuvos atliekama energetinių išteklių gavybos ir energetinių išteklių realizavimo zonų sąsajos funkcija didina ne tik Lietuvos energetinį saugumą, bet ir Lietuvos ekonominį potencialą, kadangi vien AB „Mažeikių nafta“ valstybės biudžetui mokami mokesčiai sudaro apie 7 proc. visų biudžeto pajamų. Energetinių išteklių transportavimo ir perdirbimo zonos valstybių energetinis saugumas priklauso nuo šių valstybių sukuriamos pridėtinės vertės iš energetinių išteklių transportavimo ir perdirbimo. Didžiausią energetinį saugumą gali užsitikrinti tos valstybės, kurios gali perdirbti naftą, eksportuoti naftos produktus ir transportuoti naftą iš gavybos į energetinių išteklių vartojimo zoną; tuo tarpu mažesnę energetinį saugumą gali užsitikrinti valstybės, galinčios atlikti tik vieną funkciją – arba tik transportuoti, arba tik perdirbti energetinius išteklius. Lietuva, atliekanti naftos transportavimo ir perdirbimo funkcijas, yra ypač jautri priklausomybei nuo vienos naftą išgaunančios valstybės – techninės, ekonominės ir politinės priežastys gali sukelti energetinių išteklių tiekimo sutrikimus, o tai Lietuvai sukeltų energetinę ir, apskritai, ekonominę žalą. Todėl Lietuva, kaip ir kitos energetinius išteklius transportuojančios ir naftą perdirbančios valstybės, stengiasi diversifikuoti energetinių išteklių gavybos šaltinius.

Didžioji Lietuvoje perdirbamos naftos dalis importuojama iš Rytų Europos valstybių, o didžioji dalis Lietuvoje perdirbtos naftos produktų eksportuojama į Vakarų Europos

valstybes, todėl Lietuvos atliekamos naftos transportavimo ir perdirbimo funkcijos labai priklauso nuo Rytų ir Vakarų Europos valstybių energetinių tendencijų.

Pastaruoju metu Rytų Europoje aktyviai keičiami energetinių išteklių transportavimo maršrutai, koncentruojant naftos transportavimo ir perdirbimo funkcijas vietiniuose uostuose ir teritorijose. Anksčiau per Baltijos valstybių uostus transportuota nafta šiuo metu nukreipiama per vietinius uostus, atsisakoma ekonomiškai ir politiškai nenaudingų transportavimo maršrutų, didinami naftos perdirbimo pajėgumai. Kitaip tariant, Rytų Europos valstybių geoenergetinė politika gali sukelti neigiamas pasekmes ne tik Lietuvos atliekamai energetinės sąsajos funkcijai, bet ir sukelti žalą pačiai Lietuvai, kaip energetinių išteklių vartotojai.

Svarbiausi Europos Sąjungos lygiu reguliuojami energetikos sektoriai yra elektros ir dujų. Mažiau dėmesio skiriama naftos sektoriui, tačiau jame didžiausias dėmesys skiriamas išteklių gavybos šaltinių diversifikavimui ir transportavimo keliams. Svarbiausias ES energetinės politikos strateginis dokumentas – 2006 metų kovo mėn. Europos Komisijos Žalioji knyga „Europos Sąjungos tausios, konkurencingos ir saugios energetikos strategija“; 2007 metų sausio 10 d. EK paskelbtame dokumentų rinkinyje „Energetika besikeičiančiam pasauliui“ ir 2007 metų kovo 8-9 d. priimtame Europos Vadovų Tarybos veiksmų plane 2007-2009 metams „Europos energetikos politika“ – naftos sektoriaus atveju pirmiausia prioritetas teikiamas naftos tiekimo išorės šaltinių diversifikavimui, o ne naftotiekių jungtims ES viduje.

Nacionalinė energetikos strategija yra svarbiausias nacionalinio lygmens dokumentas energetikos sektoriuje. Todėl bet kokie naftos transportavimo infrastruktūros plėtros projektai turėtų išplaukti iš šios strategijos nuostatų. Nacionalinėje energetikos strategijoje pirmiausia atsižvelgiama į ES lygmens energetikos politiką ir ES lygmens prioritetus, todėl atitinkamai ribotai apžvelgiamas ir naftos sektorius, t. y. naftos sektoriui didžia dalimi skiriama reikšmės tiek, kiek jos yra skiriama ES energetikos politikoje. 2005 m. naftos produktai sudarė apie 30% Lietuvos energijos šaltinių balanso. Ši proporcija išliks ir artimiausioje ateityje. Vadovaujantis Nacionalinės energetikos strategijos nuostatomis prognozuojama, kad naftos produktų dalis visų energijos šaltinių balanse 2025 m. gali siekti net apie 35%. Iki 2015 m. naftos produktų paklausa tik didės, nes uždarius Ignalinos

atominę elektrinę energiją bus tiekama iš šiluminių elektrinių, kurios degina gamtines dujas, o kaip rezervinį kūrą – naftos produktus.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus akivaizdu, kad tik užtikrinus patikimą naftos ir naftos produkcijos transportavimą, efektyvų ir kokybišką naftos perdirbimą bei saugojimą galima padidinti energetinio sektoriaus ir Lietuvos ekonomikos nepriklausomybę.

Siekiant pasiekti keliamus aplinkosauginius ir kokybės standartus bei paversti AB „Mažeikių nafta“ rentablesne, įmonės vadovybė patirtino ambicingą Vertės Didinimo Programą. Ši investicinė programa apima tiek vidinę naftos perdirbimo procesų modernizavimą, tiek naftos ir naftos produktų paskirstymo infrastruktūrą. Žemiau pateikiamas trumpas planuojamų modernizavimo darbų aprašas.

Iki 2012 įmonės našumą planuojama padidinti iki maždaug 11 mln. t perdirbamos naftos per metus, palyginus su 9,2 mln. t 2005 m.

Atsižvelgdama į Europos rinkose vartojamų naftos produktų proporcijų kaitos tendencijas, kurios rodo, kad didėja dyzelino vartojimas, AB „Mažeikių nafta“ planuoja didžiąją dalį investicijų skirti hidrokrekingo įrenginio statybai. Šis įrenginys padidins aukštos kokybės dyzelino frakcijos distiliatų išėigą ir subalansuos benzinų gamybą.

Taip pat planuojama rekonstruoti ir išplėsti KT-1/1 įrenginio pajėgumus. Bus padidinti vakuuminio distiliato katalizinio krekingo ir dujų frakcionavimo sekcijų našumai. Visbrekingo įrenginyje bus pastatyta nauja vakuuminė rektifikacinė kolona, siekiant padidinti sunkaus likučio perdirbimo gilumą.

Siekiant eksportuoti naftos produktus į ES rinkas privaloma laikytis 93/12/EEB ir 98/70/EB direktyvų produkcijos kokybei keliamų reikalavimų: naftos produktuose privalo būti įterpta didesnė dalis komponentų, gaminamų iš atsinaujinančių, biologinės kilmės, šaltinių (grūdų, bulvių ir pan.), naftos produktų kokybė ir priemaišų dalis juose griežtai reglamentuojama ir kontroliuojama:

- Rekonstruojamas MTBE renginys pritaikant jį gaminti taip pat ir ETBE;
- Statomas naujas katalizinio krekingo benzino hidrovalymo įrenginys siekiant gaminti aukštos kokybės benziną su mažu sieros kiekiu (<10 ppm);

- Rekonstruojamas metanolio krovos ir saugojimo baras pritaikant jį krayti ir saugoti etanolį;
- Rekonstruojamos senos, kurį laiką nenaudotos talpyklos MTBE, ETBE ir kitiems benzino komponentams saugoti;
- Įrengiamos talpyklos RRME saugoti;
- Rekonstruojamos pirminio naftos perdirbimo įrenginių LK-6U Nr.1 ir LK-6U Nr.2 dyzelino ir gazolio hidrovalymo (S-300/1) sekcija pritaikant ją gaminti itin mažo sieringumo (<10 ppm) produktus;
- Nuo 2009 m. ES įveda apribojimus tam tikrų komponentų kiekiui benzine: aromatinių angliavandenilių - nuo 42% iki 35%; alkenų – nuo 18% iki 10%. Tam statomas naujas alkilimo įrenginys.
- Pagal 96/61/EC direktyvos reikalavimus sieros dioksido (SO₂) koncentracija elementinės sieros gamybos įrenginių kaminuose negali viršyti 1000 mg/Nm³. Rekonstruojamas sieros gamybos įrenginys, dūmai iš jo krosnių bus tiekiami į šiluminėje elektrinėje planuojamus statyti dūmų valymo įrenginius.
- Statomas naujas vandenilio įrenginys, kad būtų galima patenkinti kuro kokybės gerinimo technologinių procesų vandenilio poreikį.
- Siekiant užtikrinti efektyvų naftos produktų paskirstymą vietinėje rinkoje bei padidinti įmonės finansinį lankstumą (atsižvelgiant į 94/63/EB direktyvos reikalavimus) pastatytas šviesiųjų naftos produktų krovos terminalas.

Be išvardintų darbų planuojami ir kiti – naujo propileno koncentravimo įrenginio statyba, įmonės saugyklų parko išplėtimas, krosnių modernizavimo ir kiti bendragamykliniai darbai. Per ateinančius 5 metus į AB „Mažeikių nafta“ bus investuota apie 1,6 mlrd. JAV dolerių (apie 4 mlrd. Litų).

Po modernizacijos iki 65% pagamintos produkcijos bus eksportuojama į užsienio rinkas, todėl produktotiekio infrastruktūros sukūrimo klausimai įmonei itin svarbūs, norint, kad produkcijos transportavimas iki jūros vyktų efektyviai, saugiai ir rentabiliai.

Apibendrinant Nacionalinės energetikos strategijos suderinamumą su naujo naftotiekio ir produktotiekio statybos poreikiu, galima teigti, kad Nacionalinėje energetikos strategijoje

nėra konkrečiai suformuluotas naftotiekių ir produktotiekių plėtros tikslas. Kita vertus, Nacionalinėje energetikos strategijoje akcentuojama ne tik apsirūpinimo nafta būtinybė vidaus vartojimui, bet pabrėžiamas ir tikslas didinti naftos perdirbimą bei naftos produktų eksportą. Atsižvelgiant į tai, naujas naftotiekio ir produktotiekio tiesimas visiškai atitiktų Lietuvos energetikos sektoriaus viziją ir bendruosius Nacionalinės energetikos strategijos tikslus: 1) naujas naftotiekis išplėstų technines galimybes eksportuoti naftos produktus – tuo būtų užtikrintų Mažeikių naftos perdirbimo gamyklos galimybės dirbti optimaliu režimu (11 mln. tonų naftos/metus); 2) produktotiekis padidintų naftos produktų, skirtų eksportui (benzino, dyzelino), transportavimo saugumą bei sumažintų naftos transportavimo kaštus ir taip padidintų AB „Mažeikių nafta“ produkcijos konkurencingumą tarptautinėje rinkoje.

Yra keletas galimų produkcijos ir žaliavinės naftos transportavimo kelių. Atsižvelgiant į Plėtros plane pateiktą variantų palyginimą bei atlikus preliminarų teritorinį, techninį bei aplinkosauginį vertinimą, siūloma išsamiau nagrinėti du žaliavinės naftos bei naftos produktų transportavimo vamzdynų plėtros scenarijus:

- Variantas 1 (Plėtros plane – A scenarijus). Produktotiekio statyba nuo Mažeikių NPG iki Būtingės terminalo ir Būtingės terminalo plėtra, užtikrinant produktų saugojimą bei krovą jūroje.
- Variantas 2 (D/G scenarijus). Produktotiekio statyba nuo Mažeikių NPG iki Būtingės terminalo (Laukžemė) bei tęsiant kelią iki AB „Klaipėdos nafta“ greta geležinkelio Skuodas-Kretinga-Klaipėda trasa, vykdant ŠNP ir žaliavinės naftos krovą AB „Klaipėdos nafta“ terminale.

Tinkamiausių žaliavinės naftos bei šviesiųjų naftos produktų transportavimo ir krovos variantų parinkimas ir konkretizavimas įmanomas tik atlikus teritorijų planavimo bei poveikio aplinkai vertinimo procedūras. Jas užbaigus bus teisiškai patvirtintos naftos ir naftos produktų transportavimo vamzdynų trasos bei šių įrenginių statybos ir eksploataavimo galimumas pasirinktoje vietoje.